

הרב יואל עמיטל

הוראות פתיחה באש בצה"ל – לאור ההלכה

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. בענין הריגת גוי
- ג. "הטוב שבגויים הרוג"
- ד. גדרי אזהרה ברוחף
- ה. דין גוי הרוחף
- ו. חילוק בין גרדף לכל אדם
- ז. בזמן מלחמה

א. הקדמה

כותרת מאמר זה המעגנת בהלכה את הוראות הפתיחה באש בצה"ל, אינה באה, לדעתי, לשלול דיון בשאלת "טוהר הנשק" על פי אמות מידה מוסריות תורניות, אף שיש השוללים דיון כזה. ניתן לטעון שההלכה בלבד היא הקובעת את הנורמות המוסריות, אבל דומני שלא יאמר אדם שכל מה שהוא מותר הוא טוב ומוסרי. גם אם המימרא "הטוב שבגויים הרוג" היא אמנם הוראה הלכתית, הרי גם ההלכה שבמצור אין מקיפים עיר מארבע רוחות היא הלכה, ועליה כתב הרמב"ן (בהוספות לספר המצוות, מצוה ה): "כי בזה נלמוד להתנהג בחמלה אפילו עם אויבינו בעת המלחמה". גם אם ניתן לתת תשובה לסתירה זו במישור הלמדני, ניתן להעמיד כאן את שאלת קביעת הנורמות המוסריות. די לציון את דברי הרמב"ן הידועים בתחילת פרשת "קדושים", שיש חובות רבות שמקורן אינו הלכתי, כדי להניח שיש נושאים מוסריים הכלולים בתחום המותר מבחינת ההלכה.

בנושא השימוש בנשק כבר כתב הרמב"ם ב"שמונה פרקים" (פרק ז) כי גם כשהדבר הכרחי הרי הוא גורם פגם בנפש: "וכן דוד המלך עליו השלום, נביא, אמר: לוי דבר צור ישראל (שמואל ב' כג, א) – ומצאנו אותו בעל אכזריות. אף על פי שלא שמש בה כי אם בעובדי גילולים ובהריגת הכופרים, והיה רחמן לישראל; אבל בא בבאור בדברי הימים שהשם יתברך לא הרשהו לבנות בית המקדש, ולא היה ראוי בעיניו לזה לרוב מה

שהרג. אמר: 'אתה לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני'. שאלת חוקיותה של הפקודה "לשבור ידיים ורגלים" תבחן, מלבד שאלת הצורך המבצעי והשאלה המשפטית, לא רק על פי "שולחן ערוך", הלכות חובל ומזיק, אלא גם לאור דברי הרמב"ם והרמב"ן שהובאו לעיל על מידת האכזריות. מכל מקום, סבורני שהדיון הראשוני צריך להיות דיון הלכתי, האם הנושא הוא בתחום האסור, המותר או בתחום החיוב להמנע מהריגה מיותרת של אויבים. הנורמות המוסריות נבחנות לאחר קביעתה של ההלכה, ולא שופטות את ההלכה.

השאלות בהן יש לדון לגבי הוראות פתיחה באש הן: האם יש חיוב או איסור על הריגת גוי, האם יש להתרות ברורף לפני שהורגים אותו, האם יש הבדל בין התראת רודף גוי ליהודי, האם בענין ההתראה יש הבדל בין הנרדף לבין אחרים. כמו כן צריך לדון האם גדרים אלו שייכים בזמן מלחמה, האם יש הבדל בין חיילים ובין אזרחים. שאלה נוספת שאינה שייכת לנושא עצמו, אבל מהותית למצב השורר בשנים האחרונות בשטחי יהודה ושומרון, היא האם לאינתיפרדה גדר דיני מלחמה.

ג. בענין הריגת גוי

כתב הרמב"ם (הלכות רוצח פ"ב הי"א): "ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין, שנאמר 'וכי יזוד איש על רעהו' ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי". ב"כסף משנה" שם הביא מבילתא, שהורג גוי פטור מדיני אדם וחיוב דיני שמים:

איסי בן עקיבא אומר: קודם מתן תורה היינו מוזהרים על שפיכות דמים, לאחר מתן תורה שהוחמרו הוקלו. באמת אמרו: פטור מדיני בשר דם דינם מסור לשמים. וזהו שכתב רבינו 'אינו נהרג עליו בבי"ד', כלומר אבל בדיני שמים חייב".

וב"משך חכמה" כתב:

במכילתא רעהו – להוציא את אחרים. איסי בן עקיבא אומר... פירוש בדבאמת גם כעת אנו מוזהרים על רציחת אחרים, ומה שפטור ישראל שהרג עכו"ם (בימים הקדמונים) הוא משום שהוחמרו, פרוש שרמו של ישראל חשוב בעיני מלכו של עולם, ולכן אינו נהרג עבור עכו"ם. לכן הקלו העכו"ם שישראל ההורגן פטור... ומהאי טעמא נראה דאדם המזיק לעכו"ם חייב לשלם אע"ג דאם הורגו אינו נהרג, ולא שייך בזה 'ולא יהא ממנו חמור מגופו, דטעמא דפטור בהורגו משום שקשה בעיני השם להרוג ישראל ויקר המותה לחסידיו, מה שאין כן ממנו ודו"ק. ויתכן משום דישאל שהרג בן נח איכא מלבד חטא הרציחה עוד עון

דחילול השם יתברך... ובזה אמרו אין יום הכפורים ותשובה ויסורים רק מיתה ממרקה. נמצא דין עונש מיתה על חילול השם, ואיך יכופר לו על ידי מיתה חטא הרציחה, ועל כרחין דינו מסור לשמים, ודו"ק

וכראב"ן (ב"ק דף קיג) כתב: "דאסור לגנוב דעת הגוי, ד'לא תגנוב' דומיא ד'לא תרצח' ו'לא תנאף' דהוי בין לישראל ובין לגוי" (ועיין אבן שלמה). ביראים (סימן קעה) כתב שהריגת גוי היא "תולדת רוצח". וכן משמע בתוספות (עבודה זרה י ע"ב ד"ה "חד") שכתבו: "והלא שפיכות דמים הוא משבע מצות בני נח, ואפילו לישראל אסור, דהא תניא: העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא היו מעלין ולא היו מורדין". בלשונו של הרב קוק בתשובה (משפט כהן, סימן קמ"ה עמוד שג): "דו"ל דכל זמן שאין התנאים מספיקים (להכרזה על מלחמת רשות) להכריח, ה"ה כרציחה בעלמא".

חידוש גדול כתב הישפת אמת (יומא כב ע"ב) על דברי הגמרא:

וירב בנחל, אמר ר' מני: על עסקי נחל, בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול 'לך והכית את עמלק' אמר ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו, על אחת כמה וכמה. הוא מעיר שבגמרא משמע שיש עגלה ערופה על חלל גוי, וכתב שאכן בפוסקים לא נזכר שהחלל יהיה יהודי, אף על פי כן, הפשט הפשוט הוא שאין דין עגלה ערופה אלא על מי שיש חיוב על הריגתו. ואמנם במאירי (סוטה מו ע"א) כתב שיש חיוב עגלה ערופה גם על טריפה שנמצא הרוג, אבל עם זאת כתב בפירוש שחלל הינו חלל ישראל. אם כן, אין להקל בשיקולים בהריגת גוי משום עצם היותו גוי, שהרי אף על פי שאין בית דין של מטה עונשים ישראל ההורג גוי, בדיני שמים יש לזה גדר רציחה.

ג. "הטוב שבגויים הרוג"

במסכת סופרים (פרק טו) שנינו: "הטוב שבגויים הרוג". האם זו הוראה הלכתית למעשה, או שיש להבינה בהקשר חלקים אחרים של אותה ברייתא: "הטוב שברופאים לגיהנום" ו"הכשירה שבנשים בעלת כשפים"? האם זו הלכה המבוססת על גורי רודף, או שיש כאן קולא לגבי הריגת גוי. כלומר: האם "הטוב שבגויים הרוג" פירושו הרחבת דיני רודף למצבים שבישראל לא היו נכללים בהיתר הריגת רודף, ואפילו בחשש קל הכלל הוא הטוב שבגויים הרוג, או שיש כאן קולא בהלכות רוצח ביחס לגוי, כפי שאולי משמע גם מההלכה שבן נח נהרג בלא התראה (רמב"ם, הלכות מלכים, פ"ט הי"ד).

בגמרא מסכת עבודה זרה (כו ע"א): "תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן:

העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, וכתבו התוספות (שם, ד"ה: ילא מעלין):

וא"ת הא אמרינן במסכת סופרים 'כשר שבכנענים הרוג', וי"ל דבירושלמי דקידושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה, ומביא ראיה מיזיקח שש מאות רכב בחור, ומהיכן היו מהירא את דבר ה'. דברי תוספות אלו הובאו ב'בית יוסף' יו"ד (סימן קנח), ובשו"ע שם כתב: עובדי כוכבים מז' עממין שאין בינינו וביניהם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכו' אין מסבבין להם המיתה ואסור להצילם אם נטו למות, כגון שראה אחד מהם שנפל לים אינו מעלהו אפילו אם יתן לו שכר, לפיכך אין לרפאותן אפילו בשכר, אם לא היכא דאיכא משום איבה.

ובש"ך (שם, ס"ק א) כתב על דברי השו"ע: "אבל בשעת מלחמה היו הורגין אותן בידים, דאמרינן טוב שבעובדי כוכבים כו". ובגרסתנו במסכת סופרים (דפוס וילנא, פרק טו הלכה י) הדברים כתובים בפירוש: "הטוב שבעובדי כוכבים בשעת מלחמה הרוג".

יוצא, לכאורה, שבזמן מלחמה מותר להרוג גויים (בניגוד לימי שלום אז אין מעלין ואין מורדין). ואם כך אין צריך לרקדק בשעת מלחמה שלא להרוג נשים וילדים במצבים שונים, כגון בשעת פריצה לבית שיש דיירים, או בהפגזה של ישובים שבהם יש מחבלים, שהרי כולם בכלל "הטוב שבגויים". אבל מתוך דברי הרמב"ם, שכתב ה"ח (יו"ד קנח) שדעתו כדעת התוספות, נראה שהפשט הוא אחר. הרמב"ם (הלכות רוצח, פ"ד ה"א) כתב: "אבל הגויים שאין בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן אין מסבבים להן המיתה, ואסור להצילן אם נטו למות". כתב ה"ח שהרמב"ם יישב בזה את קושיית התוספות מדין "הטוב שבגויים הרוג", אבל יש להביא גם את לשון הרמב"ם בהלכות עבדים (פ"י ה"א):

אין כורתין ברית לשבעה עממין כדי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבוד עבדים, שנאמר 'לא תכרות להם ברית', אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו. ואסור לרחם עליהם שנאמר 'ולא תחנם'. לפיכך אם ראה מהם אובר או טובע בנהר לא יעלנו, ראהו נטוי למות לא יצילנו אבל לאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה אסור מפני שאינו עושה עמנו מלחמה.

ברור מדעת הרמב"ם שפירוש המילים: "בשעת מלחמה" שבגרסתנו בתוספתא, ו"שאינן בינינו ובינם מלחמה" שבהלכות רוצח, המדובר בזמן שהגוי אינו נלחם עמנו. אין המדובר בהיתר לזמן מלחמה בגלל מצב מלחמה שהוכרז, אלא בזמן שאותו גוי שאני רוצה להרוג הוא עושה אתנו מלחמה. ההיתר בשעת מלחמה הוא אם כן לגבי הגויים הנלחמים בפועל עמנו, ועליהם נאמר הטוב שבגויים הרוג. אבל האוכלוסיה שאינה נלחמת

עמנו עליה לא נאמר "הטוב שבגויים הרוג". לכן מסתבר שאין כאן דיתר משום שבשעת מלחמה לית דין ולית דיין, אלא הכוונה היא שאם הגוי נלחם עמנו, גם הטוב שבגויים הרוג. וכאמור, זה גם הפשט בתוספות ובדברי הש"ך.

ד. גירי אזהרה ברודף

הסוגיא בסנהדרין (עב ע"ב) דנה האם רודף צריך התראה או אינו צריך התראה, ומבואר שם שנפקא מינה לגבי רודף קטן: קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו רק אם רודף אינו צריך התראה. עוד מבואר שם שגם אם רודף אינו צריך התראה, מכל מקום הוא צריך אזהרה, שיאמר לו: "ראה שישראל הוא וכן ברית הוא, והתורה אמרה 'שופך דם האדם באדם רמו ישפך'".

כתב הרמב"ם (הלכות רצח פ"א ה"ז): "כיצד? אם הזהירוהו והרי הוא רודף אחריו, אע"פ שלא קיבל עליו התראה, כיון שעדיין הוא רודף — הרי זה נהרג". ברמב"ם משמע שזו אינה התראה ממש, שהרי כתב שם (בהלכה ו), שאפילו אם הרודף הוא קטן הרי כל ישראל מצווין להציל את הנרדף מיד הרודף, אפילו בנפשו של הרודף. וקטן הרי אינו בר התראה, על כרחך סובר הרמב"ם שרודף אמנם צריך אזהרה אך אינו צריך התראה. אבל הטור הבין אחרת בדעת הרמב"ם (ח"מ סימן תכ"ה, מהשמטות הצנזור שבסוף הוצאת פרדס): "כיצד? התרו בו שאם יהרגו יהרגוהו, והוא רודף אחריו; אפילו שאינו מקבל ההתראה, כיון שעדיין הוא רודף, הוא נהרג". והטור עצמו חולק: "ונראה שאין צריך להתרות, רק שיודיעוהו שהנרדף הוא ישראל". משמע שהבין בדברי הרמב"ם שצריך התראה ממש, אלא שאין צריך קבלת התראה. אבל ב"בית יוסף" כתב שגם לדעת הרמב"ם זו אינה התראה, לכן כתב הרמב"ם "אם הזהירוהו" ולא כתב "אם התרו בו".

יש להעיר משתי הלכות נוספות בהן הביא הרמב"ם את דין הרודף. בהלכות חובל ומזיק (פ"ח ה"י) כתב הרמב"ם לגבי דין מוסר: מותר להרוג המוסר בכל מקום, ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות וכו' ומתירין בו ואומרים לו: אל תמסור. אם העיז פנים ואמר: לא כי אלא אמטרנו, מצוה להורגו וכל הקודם להרגו זכה. בהלכה זו כתב הרמב"ם דין התראה וקבלת התראה ממש.

היה מקום לומר שגם בהלכות רוצח ישנה קבלת התראה, שהרי כתב הרמב"ם שם: "אע"פ שלא קיבל עליו התראה, כיון שעדיין הוא רודף, הרי זה נהרג", משמע שהעובדה שעדיין הוא רודף היא משמשת כקבלת התראה, ואם כן יש גם קבלת התראה. אלא שאף על פי כן קורא לזה

הרמב"ם "אזהרה" ולא "התראה" כפי שכתב לגבי מוסר. כן יש להעיר מההלכה ברמב"ם (הלכות גניבה פ"ט) לגבי בא במחותרת, שלא כתב בכלל דין התראה או אזהרה בבא במחותרת, למרות שדינו כרודף. ונראה בדעת הרמב"ם שלכתחילה רודף בעי אזהרה, אלא במקום שהרודף בהול כמו בבא במחותרת אין צריך אזהרה, אבל מוסר שאינו בהול כלל צריך גם קבלת התראה.

ה. דין גוי הרודף

לאור הדברים הנ"ל, האם יש להזהיר גם את הרודף להרוג גוי? לכאורה, יש לומר שהדבר תלוי בחקירת האחרונים, מדוע יש חיוב מיתה על הרודף. האם חיוב מיתה של הרודף הוא בגדר עונש או בגדר הצלה לנרדף? (עיין ספק ה'נודע ביהודה' מהד"ת חו"מ סימן נט, 'אמרי משה' סימן ל בהערה, 'אפיקי ים' ח"ב סימן מ ובעוד אחרונים). אם זה בגדר עונש, הרי בן נח אין צריך התראה לעונש (רמב"ם, הלכות מלכים פ"ט). אבל אם חיוב המיתה של הרודף הוא בגדר של הצלה, יש לומר שהאזהרה באה ברומה לחיוב להצילו באחד מאבריו – שאם יתכן להציל באופן שאין בו הריגה, הרי זה מחייב, וגם אזהרה בכלל זה.

האחרונים הוכיחו ששני הדברים קיימים ברודף. א. הצלה. וראיה מקטן הרודף, שאין בו גדר עונש, ואף על פי כן ניתן להציל את הנרדף בנפשו של הרודף הקטן. ב. עונש. וראיה מדין "קים ליה ברבחה מיניה" ברודף ששיבר כלים המבואר ברמב"ם (הלכות חובל ומוזק פ"ח הי"ב):

רודף שהיה רודף אחר חברו להרגו או לדבר עבירה ושבר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם, פטור מן התשלומין מפני שהוא מתחייב בנפשו, שכיון שרדף התיר עצמו למיתה.

והרי דין קלכ"ם נלמד בגמרא כתובות (לו ע"א) מ"זאם לא יהיה אסון עונש יענש", שאין עונשין מיתה ותשלומים כאחד. אם כן, הרי זו הלכה דיני עונשין. וכן עיין בלשון הגמרא בסנהדרין (עב ע"ב): "אין לו דמים, בין בחול ובין בשבת. אצטריך, ס"ד אמינא מידי דהוה אהרוגי בי"ד דבשבת לא קטלינן". משמע שיש ברודף גם גדר עונש. מכל מקום, נראה שגם לגבי גוי, לפחות במידה ואינו בהול, הרי יש דין התראה, וכן מסתבר שיש להצילו באחד מאבריו (ואכן הוראת פתיחה באש הן באופן שיש גם התראה וגם חיוב להצילו באחד מאבריו – לירות ברגלים).

אמנם יש עדיין לדון, משום שההלכה היא שכן נח נהרג בלא התראה (סנהדרין נו ע"ב, ורמב"ם הלכות מלכים פ"ט הי"ד), אלא שהדין הוא שכן נח נהרג בדבר שהיב עליו מיתה, בבי"ד דוקא, ובלא התראה. וכן משמע ברמב"ם: "וכיצד מצוין על הדינים... וכן נח נהרג בעד אחד ובריין אחד ובלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה", הרי שכל ההלכה

עוסקת בפני דיין. וכן כתבו התוספות (עבודה זרה, דף סד ע"ב, ד"ה: "איזהו"), "דכל זמן שלא דנהו בי"ד אינו חייב מיתה". ואין לומר שכונתם רק לגר תושב, שהרי בהמשך דבריהם שם אמרו "תדע, דהא אמרינן: העובדי כוכבים לא מעלין ולא מורדין". אם כן ביחס לכל גוי אין להורגו ללא בי"ד, וכן דין ההתראה שלא נאמר בגוי הוא דין בבי"ד. מכאן, שגם אם נתפס מחבל שידיו מגואלות ברם, אין להורגו כשהוא שבו ואין עליו דין רדף, שהרי חיוב מיתה הוא בבי"ד, ורק הם יכולים לכצע את דינו.

ו. חילוק בין נרדף לכל אדם

יש לדון בחילוק בין הנרדף לבין כל אדם לגבי שני דברים: לגבי הצורך באזהרה ולגבי הצורך להצילו באחד מאבריו. ה"משנה למלך" (סוף הלכות חובל ומזיק בשם ריב"ש סימן רלח) אומר שדין התראה לא נאמר על הנרדף עצמו אלא על כל אדם שבא להציל (והאריך בדבר זה בשו"ת "ביע אומר", חלק ד חו"מ סימן ה). גם הרא"ם על התורה בפרשת "וישלח", לגבי יעקב אבינו שנאמר בו "ויירא... וייצר לו", פירש שיעקב חשש שיהרוג את האנשים הבאים עם עשיו, ושמא הם לא באו להורגו אלא את האחרים שהיו עימו, ואז לית בהו משום הבא להורגך השכם להורגו, אלא צריך להצילם באחד מאבריהם. ויעקב חשש שמא לא יציל באחד מאבריהם אלא יהרגם. וב"דרוש וחידוש" לרע"א (כתובות לג, בשם ר"ש איגור) הביא ראייה לסברא זו, שהרי בשו"ע (חו"מ סימן שפ ס"ג), בדין רדף ששבר כלים פטור, לא חלק בין אם היה יכול להצילו באחד מאבריו או שלא היה יכול להצילו באחד מאבריו. שהרי באפשר להצילו אסור להורגו ואם כן יתחייב לשלם, ואין פטור של "קים ליה בדרכה מיניה" שהרי אין עליו חיוב מיתה. ויש לדון האם דין ההתראה שווה לדין זה של ניתן להצילו באחד מאבריו, שבשניהם לא נאמר הדין לגבי הנרדף עצמו.

לעצם הדין, עיין רש"י בסנהדרין (נו ע"א, ד"ה: "ויכול") שם מפורש שגם לגבי הנרדף יש דין שניתן להצילו, וכ"כ גם "נימוקי יוסף" (ב"ק טז ע"א ברי"ף). האחרונים כתבו שזו גמרא מפורשת (סנהדרין מט ע"א):

בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג... א"ל: מ"ט קטלניה לעשאל? עשאל רודף היה! היה לך להצילו באחד מאיבריו, לא יכולי ליה. השתא בדופן חמישית כוונת ליה, באחד מאיבריו לא יכלת ליה?.

והרי אבנר היה נרדף, ואפ"ה יואב עשה כדין, משום שאבנר היה יכול להינצל באחד מאיבריו של עשאל. מפורש בגמרא זו שגם הנרדף צריך להציל. בשו"ת שבות יעקב (ח"ב קפ"ז) העיר על ראייה זו: "ודבר זה עומד עלי ככותל".

ז. בזמן מלחמה

מוסכם על רוב האחרנים שגדרי מלחמה הם שונים בהרבה ענינים מגדרי הצלה רגילים. לדוגמא: ישנה מחלוקת בין הפוסקים, האם מותר לאדם לסכן את עצמו לצורך הצלה של אחרים, אבל במלחמה ברור שאם זו מלחמת עזרת ישראל מיד צר, הרי יש חיוב לצאת. אף יתכן שגם לגבי הלכות שבת יש נפקא מינה בין גדרי פקוח נפש ובין גדרי מלחמה לגבי השאלה אם הותרה בשבת או דחוייה בשבת. עיין מאמרו של הרב גורן בספרו 'תורת השבת והמועד' (עמוד 91), לדעתו הרי מלחמה בגדר הותרה והלמוד מ"עד ודתה" (וכן כתב בתשובת ריב"ש סי' קג), ואילו פעולות הצלה הן בגדר פיקוח נפש רגיל ובגדר 'דחוייה' לחלק מן הראשונים. ולא כאן המקום להרחיב בשאלה זו. לעניננו, מסתבר שגם לגבי גדרי רודף יש הבדל בין מלחמה ובין מצב של רודף סתם. לא מתקבל על הדעת שגדרי מלחמה הם אך ורק הרחבה של גדרי רודף, אלא ישנו שם 'מלחמה' בעל גדר עצמאי. לכן לא יהיו במלחמה הגדרים של ניתן להצילו בנפשו או גדרי אזהרה וכו'.

אולם לא ברור, מהו גדר מלחמה? מתי דבר הוא בגדר הצלה על פי הלכות פקוח נפש ומתי המצב הוא בגדר מלחמה. שאלה זו נדונה בהרחבה בכמה מקומות (ראה 'תורת השבת והמועד' שם; 'עמוד הימיני' סימן טו; הרב אברהם אבידן, "הגדרת מלחמת של"ג והאנתיפדה כמלחמה", קובץ תורה שבעל פה תש"ן; הרב יעקב אריאל, "הגנה עצמית", תחומין כרך י').

נראה להוסיף בענין זה ראייה לכך שהאנתיפדה היא בגדר מלחמה. בעירובין (מה ע"א) לומדת הגמרא שבעיר הסמוכה לספר יוצאים גם על עסקי תבן וקש, מקעילה: "מאי דכתיב ויגדו לדוד לאמור הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שוטים את הגרנות? תנא: קעילה – עיר הסמוכה לספר היתה, והם לא באו אלא על עסקי תבן וקש דכתיב והמה שוטים את הגרנות". הקשו תוספות שם (ר"ה "אי"): "דלמא חול הואי", כלומר, מנין שהמעשה היה בשבת? ותרצו: "דמוכתא מלתא מדקאמר נלחמים בקעילה דקרי ליה מלחמה, ומטר דוד נפשיה עליה אע"פ שלא באו אלא על עסקי תבן וקש, שמע מינה דמחללין עליה נמי את השבת".

מתוספות זה מוכח שגם עסקי 'תבן וקש' הם בגדר מלחמה, ומחללין עליהם את השבת. ולכאורה, קל וחומר כיום במצב של אינתיפדה, כאשר באים על יותר מאשר עסקי תבן וקש, שיהיה לזה גדר של מלחמה. אם כן, גם גדרי רודף אינם שייכים, אלא כללי המלחמה. אולם עדיין אני מסופק, אם גדר מלחמה הוא מצד התוקף או שהוא נקבע לפי פעולות הנחקק.

כלומר, האם דוקא כשצבא נלחם נגד האינתיפדה הוא עוסק במלחמה, או גם אזרח הנתקף בפעולות של אינתיפדה הוא בגדר לוחם, או שהוא מציל את נפשו משום "הבא להורגך השכם להורגו" ושוב יהיו שייכים כאן גדרי רדף.

לסיכום, נראה שבמלחמה לא שייכים גדרי רדף. אבל למעשה, דאי שהצרכים המבצעיים במלחמה או במאבק באינתיפדה הם שיקבעו את מה שיעשה, ולא ההלכה תקבע את הטקטיקה המבצעית. כלומר, אם קיימות הנחיות צבאיות איך לנהוג, גם אם לפי אלו יש להמנע מפתחה באש, הרי הנחיות אלו ודאי מבוססות על שיקולים צבאיים. גם במלחמת מצוה ישנם דברים שנמנעים מלעשותם משום שיקולים מדיניים. ובהדאי ששיקולים אלו גם הם נחשבים שיקולים מבצעיים. לא מעט קרבות זכורים בזמננו שהנצחון היה בשדה הקרב, אבל בסיום הפרק המדיני הם היו כשלוך. אכן היו מקרים שחיילים סכנו את עצמם בשביל מטרות שסיבתן היתה מדינית, אף על פי שבטווח קצר היתה אפשרות להפעיל כלים אחרים ולהמנע מפעולה מסויימת, כדי שלא לגרום נזק מדיני, ובהדאי הכל נכלל בגדר מלחמת מצוה. לכן גם אם במלחמה עצמה ישנן הגבלות מסויימות בשימוש בנשק, הרי השיקולים הכלליים הם הקובעים, כדי שצבא מנצחים בכל זירות הקרב. לכן גם אם מבחינה הלכתית יש היתר להשתמש בנשק, אין זה אומר שחייבים להשתמש בו, אלא יקבעו השיקולים המביאים בחשבון את הנצחון הסופי.

☆☆☆